

storiarum, Summam quandam, ac tandem Homilias : A quod Bostonum tradere ait. Sed scimus quid de Thoma Dempstero censuerint viri eruditissimi (Labbeus in *Bibliotheca bibliothecarum*, pag. 159. Hallervordius in *Specim. de Latin. Hist.*, pag. 8) : « cui scilicet, Usserius ait (*De Britannar. Eccles. primordiis*, cap. 13, pag. 463), familiaris fuit librorum, qui nunquam scripti sunt, ex ipsius otioso deprompta cerebro recensio : » qui alibi (*Ibidem*, cap. 1, pag. 41) hominem multæ lectionis, sed nullius plane iudicii, » appellat.

Jam tertius et ultimus Claudius Clemens Dempsterianus, ejusdem et ipse cum duobus superioribus ætatis et nationis, ille est Clemens Scotus in Francia orientali hæreticus, qui Bonifacio martyri Moguntino antisitii et Germanorum apostolo, molestus et adversarius fuit in propagando Evangelii semine (Vide

« Claudii Taurinensis quæ ætatem tulerunt fragmenta tum edita tum etiam manuscripta, quibusque in locis singula olim exstiterint aut nunc existunt, indicat Joan. Alb. Fabricius *Biblioth. med. et inf. in Claudio Hispano* tom. I, pag. 388. Fuere etiam qui Claudium Arianismi insinularent, quod calum-

Baronium, tom. IX, ad an. 745, p. 21, 24, 28, 37). Sed hic non æqualis, sed multo est antiquior duobus aliis; damnatus quippe a Zacharia pontifice in Concilio Romano anni 745. Nec ad hunc, sed ad Clementem illum Alcuini collegam pertinet quæ in indice Fuldensium abbatum Christophorus Browerus legit.

Ut finiamus tandem, Claudio Hispano episcopo Taurinensi, quem unicum hujus ætatis ita vocatum existimamus, alias etiam quam nefarias de suis hæresibus lucubrations non denegamus; quantumvis omiserit Jonas, qui adversus eum fato jam functum scripsit, quemadmodum et Dungalus, aliquam ab eo pridem derivatorum operum catholicorum mentionem habere. Quod placet debuere, ut vel sic castorum fidei desertorem iniquissimum validius premerent *.

niose in eum dictum idem Fabricius existimat; et a Richardo Simone in censura *Bibliothecæ ecclesiasticæ* Du-Pinianæ tom. I, pag. 286, et alibi, novam viro aliqui docto infictam plagam detersam et sanatam fuisse ait.

CLAUDII EPISCOPI

IN LIBROS INFORMATIONUM LITTERÆ ET SPIRITUS SUPER LEVITICUM,

AD THEODEMIRUM ABBATEM PRÆFATIO.

[Mabil., Vet. Analect.]

Cogis et compellis, charissime frater Theodemire abba, atque, ut ita dicam, stomachanti animo me reprehendis diu siluisse, nec paruisse jussioni tuæ in expositione Levitici. Biennium est quod tibi direxi expositionum atque informationum litteræ et spiritus in Exodo libros quatuor, quibus principium est, *Post expositionem libri Genesis*, unde ante hos octo annos ex dictis sanctorum Patrum de littera et spiritu tres edidi libros. E contrario tu respondes evenisse tibi quod provenit Jacob, qui pro Rachel servivit, et in nocte Liam accepit : ita et tu petisti expositionem libri Levitici, et accepisti Exodi. Nec in hoc facto re vera me agnosco satis errasse, Quia sicut illis non erat consuetudo ut minores prius traderentur ad nuptias, quam majores : ita nec mihi visum rectum fuit, ut prius exponeretur sacrificii ritus, quam sacrificiorum ministri vel locus. Quod vero jussioni tuæ haclenus parere nequivi, non fuit pigritia vel torporis negligentia, sed republicæ infestatio dira, et malorum hominum nimia perversitas. Quæ duæ res me in tantum cruciant, ut mihi jam sit tedium vivere, debilitatusque pennis virtutum, non valeo in solitudinem fugere, ubi aliquantulum requiescam, et dicam Deo : *Dimitte me, ut plangam paululum dolorem meum, et cognitum tibi faciam peccatum meum, antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et operam mortis caliginis, ubi æternus horror et nullus ordo inhabitat.*

* De Claudio Taurinensi episcopo nemo certius testimonium prodiderit quam Jonas Aurelianensis episcopus tum in præfatione, tum initio libri primi de Cultu imaginum adversus ipsum. « Ita itaque de quo

Sed reptans in terram lacrymabundus et gemibundus clamo ad Deum : *Quare me repulisti, et tristis incedo, dum affligit me inimicus ?*

Quod enim præcipis bonum est opus, sed magnum super se habet pondus : et nescio quomodo digne possit perfici, quod non potest cogitatione comprehendendi : et sicut difficile est queroquam manu posse cælum tangere, ita difficile est omnia sacramenta legis divinæ, sicut tu præcipis, explanare. Sed istud illis debueras injungere, qui habentes intra se fontem eloquentiæ, unde quidquid illis injungitur, carmine irriguo copiosius explicatur. Verum econtra quicumque angustiæ intelligentiæ est sicut ego, nec habet affluentiam eloquii, per quam vel alios reficere, vel suæ siccitatis possit inopiam temperare ; tales non solum per se aliquid dicere appetunt, verum etiam si quid eis injunctum fuerit pertimescunt. Etiam in me recognosco, pusillum habens intelligentiæ eloquii : quia nec secularis litteraturæ didici studium, nec aliquando exinde magistrum habui. Quantum enim doctis necesse est loqui, tantum indoctis utile est tacere : quia illi de parvis magna sciunt disserere, ego de magnis nescio aliqua parva proferre ; et ideo a me formidatur quod ab aliis quaerendum est.

Quod vero sententiam uniuscujusque doctoris in paginis adnotare præcipis in expositionibus nostris, neminem hoc fecisse legi, excepto beatissimè agitur, inquit, exortus ex eadem Hispania, ejusdemque Felicis discipulatus ab inenunte ætate inherens, per aliquod tempus in palatio memorati gloriosissimi ac serenissimi Deoque amabilis Augusti (Ludovici)

mun Bedam : quod quidem nec ille amplius quam in duobus codicibus fecit, in expositione videlicet evangelistarum Marci et Lucæ. Quod ego ideo omisi facere, quia sententias quorundam quas adnotaveram, prius sub nomine aliorum diligentius perquirens, aliorum eas esse reperi postea. Quod enim optime nosti, sicut novissimis diebus Verbum Dei ex Maria carne vestitum processit in mundum; et aliud quidem erat quod videbantur in eo, aliud quod intelligebatur (carnis namque aspectus in eo patebat omnibus, paucis vero et electis dabatur divinitatis agnitio) ita et cum per prophetas vel legislatorem Verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hic litteræ velamine tegitur : ut littera quidem aspicitur tanquam caro, latens vero spiritalis intrinsecus sensus tanquam divinitas sentitur. Tale ergo est quod et nunc invenimus librum Levitici perquirentes, in quo sacrificiorum ritus et hostiarum diversitas ac sacerdotum ministeria describuntur; sed hæc secundum litteram, quæ tanquam caro Verbi Dei est et indumentum divinitatis ejus, digni fortassis vel aspiciant, vel audiant indigni : sed beati sunt illi oculi qui velamen litteræ obiectum intrinsecus divinum spiritum vident, et beati sunt qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt.

Aggredimur igitur hoc opus annuente pietate divina Quadragesimæ tempore, sub die septimo Idus Martii, anno Incarnationis 823 Salvatoris Jesu Christi Domini nostri.

Explicite præfatio Claudii Taurinensis episcopi, et, præmissis capitulis libri primi, incipit liber primus Informationum litteræ et spiritus.

Leviticus liber appellatus est, eo quod Levitarum ministeria et diversitates victimarum exsequitur, etc.

Et in fine operis.

Hæc quia jussisti scribere, non pro eruditione nostra, sed pro vestra dignatione præsumpsi. Vestrum vero est judicare verius, et ad veram charitatem,

in officio presbyteratus militavit. Sed ut aliorum utilitati doctrina prædicationis evangelica, quæ illi admodum inesse videbatur, consuleret, ipsius piissimi principis clementia præsul Taurinensis subrogatus est Ecclesiæ. Hinc confutatur vulgatus ac communis error, qui ab annis bene multis invaluit, Claudium scilicet genere Scotum fuisse, ex Hibernia oriundum : quem in errorem etiam impexit eruditus vir Usserius Armachanus.

Theodemirus Gallus abbas fuit præeratque centum quadraginta monachis sub regula sancti Benedicti, ut ipse testatur in epistola contra Claudium scripta, cujus fragmenta refert Jonas in lib. III operis præcitati. Abbatem in Gallia fuisse, non vero in Hispania, uti aliquando suspicatus sum, colligo ex Jonæ lib. I, de eodem Claudio hunc in modum loquentis : « Fertur interea in suggillationem ejusdem abbatis, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ, tantæ prolixitatis vomisse libellum, etc. » At cujus loci abbas fuerit, mihi lactenus incompertum.

Multi scripsit Claudius, præcipue vero commentaria in sacros libros, nempe in Genesim anno 814 libros tres; in exodum quatuor anno 821; et in Leviticum anno 823, quæ omnia Theodemiri abbatis

quæ excellentior virtus omnibus virtutibus est, nos provocare exemplis. Ad hanc autem quam prædico charitatem plus me vestris orationibus quam meis viribus posse confido. En, charissime frater, sicut potui, respondi quibusdam inquisitionibus tuis : pro qua re obnixè deprecor, ut si quid de his rebus unde me interrogas, si quid invenisti melius, vel deinceps invenire potueris; gratissimum habebimus, si nos feceris nosse, quia ego magis amo discere, quam docere. Quia illa veritatis et sapientiæ pulchritudo (tantum adsit perseverans voluntas fruendi, pro cuius amore hoc peregrinus opus) nec multitudine audientium constipata secludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec umbra intercluditur, nec sensibus corporis sub-

jacet. De toto mundo ad se conversis, qui diligunt eam, omnibus proxima est, omnibus sempiterna : nullo loco est, nusquam deest, foris admonet, intus docet; cernentes se commutat omnes in melius, a nullo in deterius commutatur; nullus de illa judicat, nullus sine illa bene judicat. Hac fide omnem mutabilitatem ab æternitate sejungo et ipsa æternitate nulla spatia temporis cerno, quia spatia temporis præteritis et futuris rerum motibus constant. Nihil autem præterit in æterno, et nihil futurum est : quia et quidquid præterit, esse desinit; et quod futurum est, nondum esse cœpit. Æternitas autem tantummodo est, nec fuit, quasi jam non sit; nec erit, quasi adhuc non sit : quia sola ipsa verissime dicere potuit humanæ menti : *Ego sum qui sum, et de illa verissime dici potuit : Qui est misit me.*

Et quia ita est, non jubemur ad creaturam tendere, ut efficiamur beati, sed ad ipsum Creatorem : de quo si aliud quam oportet, ac sese res habet, nobis persuadetur, perniciosissimo errore decipimur. Ad hoc enim pergendo quod aut non est, aut si est beatos non facit, ad beatam vitam nequaquam quisquam poterit pervenire. Qua veritate et sapientia, quæ communis omnibus est, omnes sapientes et beati fiunt inhærendo illi. Beatitudine autem alte-

hortatu aggressus est. Præterea commentatus est Evangelium Matthæi, opusque suum Justo Carroffensi abbati nuncupavit anno 815. Ad hæc exposuit omnes Pauli Epistolas, ex quibus explanationem in Epistolam ad Galatas Dructeranno abbati Sollemniacensi dicavit : eam vero quæ in Epistolam ad Ephesios elucubrata ab ipso est, Ludovico Augusto inscripsit. Scripsit etiam quædam in cultum sacrarum imaginum piæque peregrinationes, in quibus non recte sensit.

Ex his omnibus sola expositio in Epistolam ad Galatas typis vulgata est in Bibliotheca Patrum : fragmentum præfationis in Matthæum in lucem protulit Usserius inter Hibernicas epistolas : cætera, præter duas hæc præfationes, adhuc in tenebris latent. Expositionem in Matthæum reperi in bibliotheca cathedralis ecclesiæ Laudunensis : Commentaria vero in Leviticum penes nos habemus in codice Remigiano et expositiones super Epistolas Pauli in duobus voluminibus bibliothecæ Floriacensis.

Adversus Claudium scripsere Theodemirus abbas, Dungalus Reclusus et Jonas Aurelianensis episcopus, sacrarum imaginum cultum et peregrinationes piæ libris editis defendentes.

rius hominis non fit alter beatus : quia et cum eum imitatur ut sit, inde appetit beatus fieri unde illum factum videt ille, scilicet incommutabilis communique veritate. Neque prudentia cuiusdam sit prudens alius, aut fortis fortitudine, aut temperans temperantia, aut justus iustitia hominis alterius quisquam efficitur : sed coaptando animum illis incommutabilibus regulis luminibusque virtutum, quæ incorruptibiliter vivunt in ipsa veritate sapientiaque communi, quibus et ille coaptavit et fixit animum, quem istis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit. Voluntas ergo adhærens communi atque incommutabili bono, impetrat prima ei magna hominis bona, cum ipsa sit medium quoddam bonum. Voluntas autem aversa ab incommutabili et communi bono, et conversa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius, peccat.

« Et ideo non sit nobis religio cultus hominum mortuorum, quia si pie vixerunt non sic habentur ut tales quærant honores, sed illum a nobis coli volunt, quo illuminati lætantur meriti sui nos esse consortes. Memorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Si autem male vixerunt, ubicunque sint, non sunt colendi. Quod colit ergo summus angelus, id colendum est etiam ab homine ultimo : quia ipsa hominis natura id non colendo facta est ultima. Non enim aliunde sapiens angelus, aliunde homo ; aliunde ille verax, aliunde homo : sed ab una incommutabili sapientia et veritate. Nam id ipsum actum est temporali dispensatione ad salutem nostram, ut naturam humanam ipsa Dei virtus et Dei sapientia incommutabilis et consubstantialis

• Ex Augustino, de vera Relig., cap. 55.

A Patri et coæterna suscipere dignaretur, per quam nos doceret id esse homini colendum quod ab omni creatura intellectuali et rationali colendum est.

« Hoc etiam ipsos optimos angelos et excellentissima ministeria Dei velle credamus, ut unum cum ipsis colamus Deum, cujus contemplatione beati sunt. Neque enim et nos videndo angelos beati sumus, aut unquam erimus : sed videndo veritatem, per quam etiam ipsos diligimus angelos, et his congratulamur. Nec invidemus quod paratioribus et nullis molestiis interpedientibus perfruntur : sed magis eos diligimus, quod et nos tale aliquid sperare a communi Deo jussi sumus. Et idcirco honoramus eos charitate, non servitute ; nec eis templa constituimus : ac per hoc nolunt se sic honorari a nobis, quia nos ipsos, cum honi sumus, templa summi Dei esse noverunt. »

Hæc fidei nostræ munitissimum atque altissimum sacramentum, et cordi nostro firmissimum character impressum. Hanc astruendo et defendendo veritatem, opprobrium factus sum vicinis meis, et timor notis meis, in tantum, ut qui videbant nos, non solum deridebant, sed etiam digito unus alter ostendebant. Sed consolatus est nos Pater misericordiarum et Deus totius consolationis in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, de illo fidentes, et per illum in tentationibus non deficientes, qui nos armis justitiæ et galea salutis munit atque circumdat.

Explicit.

HUMANISSIMO LECTORI

D. JOANNES CHRYSOSTOMUS TROMBELLI.

Quanti sit pretii liber ille, quem tibi, humanissime lector, exhibeo, haud obscure significat clarissimus Franciscus Antonius Zacharias, dum eum « tum ad historiam ecclesiasticorum scriptorum, tum ad rerum in causa Claudii Taurinensis iconoclastæ gestarum seriem, originesque dignoscendas maxime utilem » esse docet : eamque ob causam se eundem librum editurum fuisse ait, si diutius Pistorii degere ipsi licuisset : habuisse tamen in votis præstantissimum Joannem Dominicum Mansium, ut eum ederet^b. Revera exscribi illum jusserat clariss. Mansius ; sed ubi novit, inedita veterum ecclesiasticorum auctorum scripta a nobis evulgari, quidquid exscriptum fuerat, ad me misit, ut typis proderem. Quam etiam

^a Bibliotheca Pistoriens. pag. 43, n. 11.

^b Ibi pag. 62 annotat. 12, « Hi sunt Bibliorum loci, de quibus XXX quæstiones instituit Theodemirus. Eas fusc in ipso hoc codice idem persequitur, et quid in illis explanandum cupiat ostendit. Quam ob rem non contemnendum Theodemiri opus hoc est, quod in nostro codice exscriptum habemus. Integrum edere in animo habuit clariss. P. Joannes Dominicus Mansi : utrum id reapse præstiturus sit,

ob rem viro præclarissimo, et de bonis litteris optime merito, me plurimum debere profiteor.

Sed, ut aliqua de Claudio Taurinensi eloquar, fuit ille quidem, ut ea ferebat ætas (vixit autem, quod quisque novit, Carolo Magno, et Ludovico Pio imperantibus) disertus, ac doctus, sed ex eorum litteratorum genere, quos scientia inflat, et ab Ecclesiæ sinu rejicit ; qui sua sectari cupiunt, non quæ Jesu Christi, præcipientis scilicet, ut credenda dogmata non ex ingenio, atque arbitrato nostro dimetiamur, sed ex vetere traditione, et Ecclesiæ consensione, atque approbatione. Id ne temere locutus existimer, eos scriptores consule, quos, ne multo sermone lectori molestus sim, in nota allego^c. Cæterum

ignoro. Si diutius Pistorii licuisset immorari, pridem totum ipse evulgassem cum aliis liturgicis libris, etc. »

^c Jonas Aurelianensis in libris *de Cultu imaginum* pag. 533 et subseq. tom. IV, part. 1, Bibliothecæ Patrum editio. Paris., in cujus præfatione laudat Theodemirus Claudio erranti factus ex amico adversarius. Dungalus pag. 146, part. 11, tom. IV. Bellarminus *de Scriptori. Ecclesiast.* ad an. 820. Labbeus